

*Пащенко Євген Миколайович,
доктор філософії (PhD), старший викладач
кафедри військового права Військово-юридичного
інституту Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
Возна Дарина Віталіївна,
курсантка Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого (Україна, м. Харків)*

АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА: ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони України є важливим механізмом забезпечення демократії та правової держави в країні. Він є ключовим аспектом військового права, оскільки він гарантує відповідність військової діяльності принципам демократії, правової держави та захисту прав громадян, а також забезпечує відкритість та прозорість у роботі сектору безпеки і оборони.

Закон України «Про національну безпеку України» надає таке визначення цього поняття: «демократичний цивільний контроль – комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних, кадрових та інших заходів для забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектору безпеки і оборони та інших органів, діяльність яких пов'язана з обмеженням у визначених законом випадках прав і свобод людини, сприяння їх ефективній діяльності й виконанню покладених на них функцій, зміцненню національної безпеки України». Саме з погляду вказаних змістовних складових має розглядатися феномен демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони. При цьому слід зауважити, що цей контроль здійснюється у двох різновидах: громадському та владному, що зумовлене специфікою державного управління у демократичній державі.

Як засіб соціального регулювання, цивільний контроль спрямований на виявлення негативних явищ і тенденцій та їх подолання через систему державного управління. Цивільний контроль над сектором безпеки і оборони держави охоплює широкий спектр управлінських, контрольних та інших заходів, які здійснюються державними органами законодавчої, виконавчої та судової влади, а також громадськими інститутами суспільства. Ці заходи спрямовані на встановлення і підтримання гармонійних цивільно-військових відносин,

забезпечення належної боєготовності та боєздатності військових формувань, дотримання у військовій і правоохоронній сферах конституційного порядку, чинного законодавства, державної та військової дисципліни у будь-яких обставинах.

З урахуванням зазначеного можна сформулювати аспекти цивільного контролю:

Законодавча база та правове регулювання: Демократичний контроль над сектором безпеки і оборони ґрунтується на законодавчих актах, які визначають повноваження та механізми контролю за військовими структурами. Ступінь охоплення законодавчо-нормативною базою держави всіх значущих питань побудови і функціонування сектору безпеки і оборони включає права та обов'язки військових, порядок ведення військової діяльності, механізми надання звітності перед цивільними владними органами тощо.

Парламентський контроль: Парламент відіграє важливу роль у контролі за діяльністю сектору безпеки і оборони. Його комітети з питань національної безпеки та оборони мають право проводити слухання, вимагати звіти від керівників військових структур, а також взяти участь у прийнятті стратегічних рішень щодо безпеки країни.

Цивільні органи влади та урядовий контроль: Уряд та інші цивільні органи влади також здійснюють контроль за сектором безпеки і оборони. Це включає в себе затвердження бюджету на оборону, участь у прийнятті важливих стратегічних рішень, призначення керівництва військових структур тощо.

Громадський контроль та роль громадськості: Громадськість має право брати активну участь у контролі за сектором безпеки і оборони. Це може включати участь в громадських обговореннях, звернення до влади, а також моніторинг діяльності військових структур та оприлюднення результатів свого дослідження.

Враховуючи сутність демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони очевидним є те, що він поєднує його зовнішні та внутрішні елементи, а в якості критеріїв для здійснення громадського контролю існують правові та морально-етичні норми, загальнолюдські й національні цінності, які використовуються як критерії оцінки діяльності об'єктів контролю та їх результатів.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 13) в якості однієї з форм громадського контролю визначає громадські слухання, у ході яких територіальна громада має право зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

Отже, громадський контроль розуміється, передусім, як діяльність, що має на меті захист і забезпечення прав людини у найширшому розумінні, а його суб'єктом є громадянське суспільство.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони України є необхідною передумовою для забезпечення ефективності та відповідальності військових структур перед суспільством. Він гарантує дотримання закону, захист прав та інтересів громадян, а також сприяє зміцненню демократії та правової держави в Україні.